

УДК 330.341.1

О.М.Москаленко, к.е.н.,
Криворізький економічний інститут ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»,
м. Кривий Ріг

БАЗОВІ ЕЛЕМЕНТИ КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

У статті визначено базові елементи концепції державно-приватного партнерства в інноваційній сфері та розроблено законодавчо-інституціональну модель його розвитку в Україні.

В статье определены базовые элементы концепции частно-государственного партнерства в инновационной сфере и разработана законодательно-институциональная модель его развития в Украине.

The basis elements of public-private partnership's conception in innovative sphere are determined in the article. The law-institutional model of public-private partnership's development in Ukraine is developed.

Ключові слова: модель та концепція державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, форми державно-приватного партнерства, ризику партнерства держави і бізнесу, приватний партнер, проектне фінансування.

Як демонструє світовий досвід, у сучасних умовах інноваційний розвиток країни не може бути цілком пов'язаний з державним бюджетом. Такий розвиток в основному повинен визначатися попитом на дослідження і розробки з боку недержавного (приватного) сектора економіки. У даний час в більшості країн світу фінансування науки на дві третини відбувається за рахунок приватних коштів, на третину – за рахунок коштів держави.

Дослідження моделі державно-приватного партнерства в інноваційній сфері здійснюють переважно зарубіжні вчені. Серед них базові засади партнерства держави та бізнесу в інноваційній сфері вивчають Б.Вейс, С.Ємельянов, В.Варнавський, М.Дерябина, Н.Золотих, В.Кнюпфер, Г.Курапов, Л.Миндели, Б.Симонов, М.Фурщик та ін. Вибір моделі та розробки концепції ДПП в інноваційній сфері є невирішеною частиною наукової проблеми запровадження системи партнерства та бізнесу в Україні. Серед вітчизняних вчених концептуальні засади формування моделі державно-приватного партнерства як інституту інноваційної ініціативи досліджують В.Савчук, Ю.Зайцев, О.Москаленко.

Одним із способів залучення приватного бізнесу в інноваційну сферу і розподіл державою спільно з інвестором первинних ризиків є створення технологічних державно-приватних партнерств (далі – ДПП). В Україні досі відсутні такі партнерства, тому існує потреба розробки нормативно-правової бази та механізму формування й функціонування партнерств держави та бізнесу в інноваційній сфері в межах державних науково-технічних програм. Метою ДПП в інноваційній сфері можна визначити залучення приватного бізнесу до участі в Програмах інноваційного розвитку України, в поєднанні з посиленням їх ролі у розробленні і ухваленні рішень [1; 2].

Цілями статті є побудова базової концепції та законодавчо-інституціональної

моделі державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, в основу якої покладено пропозицію інституціональної ієрархії державних органів влади, спеціалізованих установ та визначено сукупність спеціалізованих державних програм, загальне та спеціальне законодавство, яке потрібно прийняти.

За визначенням Міжнародного фонду технологій та інвестицій (МФТІ): державно-приватне партнерство в інноваційній сфері – це інституціональний і організаційний альянс між державою і бізнесом у цілях реалізації суспільно значимих проектів і програм у широкому спектрі галузей промисловості і областей наукових досліджень [1].

Однією із сторін державно-приватного партнерства за визначенням є держава в особі загальнодержавних або регіональних органів державної влади. Іншою стороною є комерційна структура, підприємство, діюче на основі приватного капіталу.

Також державно-приватне партнерство в інноваційній сфері можна визначити як співробітництво, при якому державні й приватні структури виступають як рівноправні партнери, що взаємно доповнюють один одного. Держава підтримує систему освіти і науки, котра є джерелом інновацій, створює сприятливі правові умови та інноваційну інфраструктуру. Вони стимулюють інноваційне підприємництво, а підприємницький сектор бере на себе основний комерційний ризик роботи на ринку й отримує основну частину прибутку. Держава отримує свої дивіденди у формі податкових надходжень, вирішенні соціальних проблем і підвищенні загального рівня виробництва, тим самим збільшуючи конкурентоспроможність продукції послуг на світовому ринку. Формами ДПП в інноваційній сфері, які розмежовують повноваження, відповідальність і ризики між його учасниками, є концесійна, протекціоністська, реструктуризаційна й змішана.

Концесійна форма передбачає участь держави у партнерстві шляхом передачі майна, майнових прав й інших активів у користування приватному учаснику на строк дії договору ДПП. Характеризується відносно більшим вкладом матеріальних і фінансових ресурсів державою при однакових вигодах учасників партнерства, і незначною участю держави в управлінні партнерством.

Протекціоністська (гарантуюча) форма участі держави в ДПП передбачає використання державою свого впливу для залучення в партнерство ресурсів приватного сектора, комерційних банків і промислово-фінансових груп, організації ефективної ринкової взаємодії між розробниками технологій, виробниками та споживачами готової продукції, фінансовими організаціями, гарантії захисту прав інвесторів й інших кредиторів, створення площадок для укладання контрактів між учасниками інноваційного процесу. Держава всебічно сприяє реалізації бізнес-цілей, у тому числі шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, а також виступає гарантом виконання своїх зобов'язань.

Реструктуризаційна форма є тимчасовою і передбачає її використання під час реформування науково-технологічного комплексу країни. Держава разом із приватним бізнесом приймає рішення відносно доцільності функціонування тих чи інших наукових організацій. При цьому вона використовує свої права на нерухомість, обладнання, інтелектуальну власність при прийнятті рішень у цьому партнерстві. Змішана форма містить ознаки концесійної, протекціоністської та реструктуризаційної форм ДПП [2].

Тип (вид) ДПП в інноваційній сфері – сукупність організаційно-правових відносин і дій держави й приватного бізнесу, направленою на досягнення загальних цілей інноваційної політики України, що є базовим для побудови інноваційної економіки в країні [3].

Учасниками відносин державно-приватного партнерства – є суб'єкти господарювання, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, науково-дослідні інститути, академічні університети, фінансово-промислові групи, інвестиційні фонди, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Модель забезпечення механізму партнерства держави та бізнесу в інноваційній сфері України, що пропонується нами, можна визначити як дворівневу, а саме державний і регіональний рівні. На державному рівні, головним координуючим органом виступає Кабінет Міністрів України, який повинен забезпечити створення Центру державно-приватного партнерства України в інноваційній сфері при профільному міністерстві, наприклад, при Міністерстві економіки України. До інших виконавчих органів влади, до компетенції яких можна включити функцію сприяння та координації розвитку партнерства держави і бізнесу в інноваційній сфері, можна віднести: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державне агентство з інвестицій та інновацій, Державний комітет з питань технічної та споживчої політики, Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку, якому підпорядковується Український центр сприяння іноземному інвестуванню. У науковій сфері на державному рівні учасниками технологічних партнерств мають стати: Національна академія наук України, її галузеві науково-дослідні інститути та освітні університети, які здійснюють науково-дослідну діяльність. На регіональному рівні учасниками технологічних ДПП мають стати: облдержадміністрації, які мають в своїй структурі економічні відділи і новостворювані комісії з питань розвитку технологічних державно-приватних партнерств; місцеві органи державної влади, наділені господарською компетенцією. Бізнес у якості партнера в інноваційній сфері за формою власності є приватним, а форма організації визначається діючим законодавством України, тобто Господарським кодексом України від 16.01.2003 №436-IV та Цивільним кодексом України від 16.01.2003 №435-IV, ЗУ «Про

акціонерні товариства» №514-17 від 17.09.2008 р., «Про інвестиційну діяльність» №1560-12 від 18.09.1991 р. із змін. і доп. від 14.01.2009 р. на підставі 800-17, «Про режим іноземного інвестування» №93/96-ВР від 19.03.1996 р. із змінами і доп. від 15.05 2010 на підставі 2155-17, Законом України «Про промислово-фінансові групи» від 21.11.1995 р. N 437/95-ВР із змін. і доп.

Модель розвитку та реалізації партнерства держави і бізнесу в інноваційній сфері України у розрізі складових елементів представлена на рис. 1.

Основною функцією бізнесу у ДПП в інноваційній сфері є співфінансування (проектне фінансування) досліджень і розробок, ефективне корпоративне управління проектами та сприяння комерціалізації нововведень, доведення їх до ринку [4]. Інноваційна інфраструктура виступає механізмом налагодження зв'язку між державними науково-дослідними інститутами, університетами та бізнесом при проведенні коопераційних досліджень у формі технологічних державно-приватних партнерств. Успіх проектів технологічних державно-приватних партнерств обов'язково передбачає внесок регіональних та місцевих органів державної влади та їх структур. Регіональна науково-технічна та інноваційна політика повинна бути інтегрованою у державну. Концепція та модель розвитку ДПП в інноваційній сфері повинна підпорядковуватися визначеним цілям і пріоритетам національного розвитку та передбачати заходи щодо зміцнення регіонального науково-технічного потенціалу, використання його можливостей для зміцнення соціально-економічного розвитку регіону.

Модель розвитку співпраці держави і бізнесу в інноваційній сфері в законодавчо-інституціональній формі представлена на рис. 2.

Інтеграція інноваційних функцій технологічного партнерства держави та бізнесу може здійснюватись через науковий комплекс регіону, через співпрацю його складових елементів. Економічна ефективність діяльності комплексу може стати індикатором функціональності регіональної влади. Її зусилля у сфері налагодження співпраці держави та бізнесу повинні бути направлені на консолідацію складових національної інноваційної системи, об'єднання матеріальних, людських та фінансових ресурсів для створення і комерціалізації технологічних інновацій, налагоджування співпраці між учасниками комплексу, створення нових елементів. Для цього повинні використовуватись владні (політичні) повноваження регіональних та місцевих органів, фінансові ресурси та економічні важелі, а також постійні контакти влади та бізнесу [5].

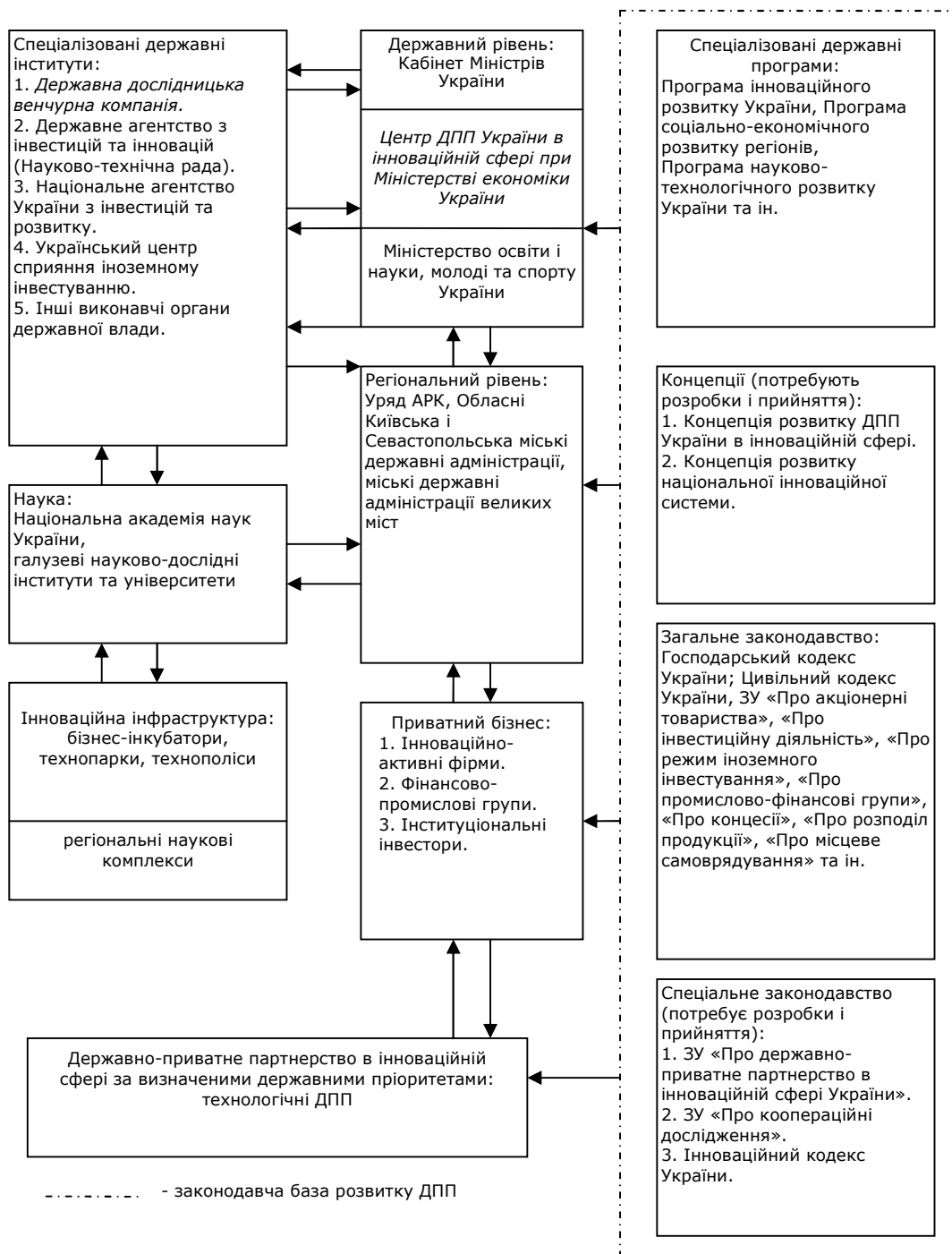
ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Рис. 1. Загальна модель співпраці держави і бізнесу в інноваційній сфері

Управління формуванням, функціонуванням та розвитком науково-технічної сфери повинна здійснювати регіональна влада, використовуючи штатні (економічний відділ) і створюючи нові підрозділи, такі як консультативно-дорадчі ради, комісії з питань науково-технічного прогресу. Основними завданнями такої ради (комісії) може бути розгляд науково-технічних прогнозів, визначення пріоритетів науково-технічної діяльності, проектне фінансування сумісних програм держави і бізнесу, рекомендації з розвитку механізму державно-приватного партнерства [6].

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Примітка. Курсивом позначені державні установи, які потребують створення у зазначеній моделі партнерства держави та бізнесу.

Рис. 2. Законодавчо-інституціональна модель партнерства держави і бізнесу щодо формування інноваційного типу економічного розвитку

Удосконалення законодавства в рамках законодавчо-інституціональної моделі ДПП в інноваційній сфері повинно включати: 1) внесення змін і доповнень у Закон України «Про концесії», які передбачають законодавче закріплення поняття ДПП в інноваційній сфері, подальше розширення механізмів ДПП; 2) розробка і прийняття Концепції розвитку ДПП в інноваційній сфері України на 2012-2020 рр., яка передбачає вироблення політики держави щодо реалізації механізмів ДПП в інноваційній сфері, систематизацію ініціатив щодо ДПП; 3) розробка і прийняття Закону України «Про державно-приватне партнерство в інноваційній сфері», що передбачає вироблення єдиних підходів щодо визначення форм і механізмів ДПП саме в інноваційній сфері; 4) розробка і прийняття Закону України «Про коопераційні дослідження», який законодавчо визначатиме дозвіл партнерам від держави та бізнесу сумісно розробляти технологію, яка отримана в об'єднаних дослідницьких венчурних компаніях; 5) внесення змін і доповнень у такі Закони України «Про розподіл продукції», «Про режим іноземного інвестування» та Постанову КМУ «Про затвердження положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти».

У Законі України «Про інноваційну діяльність» визначено повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності. У цілях прийняття законодавства про партнерство держави і бізнесу в інноваційній сфері можна через регіональні представництва зазначеного органу виконавчої влади здійснювати предметну координацію науково-технічної діяльності в регіонах, із залученням регіональних наукових центрів, підпорядкованих НАН України та Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України.

Отже, державно-приватне партнерство в Україні в інноваційній сфері потребує формулювання і прийняття відповідної концепції розвитку, розробки ієрархічної моделі в законодавчо-інституціональному розрізі, а також урахування міжнародного досвіду щодо переваг і недоліків функціонування партнерств держави і бізнесу інноваційного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Золотых Н. Государственно-частное партнерство в инновационной сфере / Н. Золотых, Б. Симонов, Г. Курапов / Рамочный отчет. – М., 2003. – Режим доступа: http://www.innovation-club.com/ppp/casestudy/Framework_Paper.ru.pdf.

2. Носкова В.Н. Государственно-частное партнерство, как форма взаимодействия государства и российского бизнеса в инновационной деятельности [Электронный ресурс] / В.Н. Носкова, Ю.П. Фомичев, А.И. Шелгунов // Международный фонд технологий и инвестиций. – Режим доступа к статье: http://ifti.ru/images/File/PPP-31-05_form.doc.

3. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України: постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 року N 916-XIV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

4. Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти: постанова КМУ №921 від 17.10.2008 р. у редакції від 16.04.2010 р. на підставі 300-2010-п [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

5. Delmon D. Understanding options for private participation in infrastructure: Seeing the forest for the trees: PPP, PSP, BOT, DBFO, concession, lease / D. Delmon. – World Bank, 2010.

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

6. Public private partnerships (PPP) in infrastructure projects / Public auditing guidelines / Comptroller & auditor general of India. – 2009. – Mode of access. - <http://infrastructure.gov.in/pdf/ppp-project.pdf>.